Sosiaali- ja terveysministeriö Neuvostoraportti EU/9/2023-STM-16

Leino Satu 10.5.2023

EU; Epävirallinen työ- ja sosiaaliministerikokous 3.-4.5.2023, Tukholma

Kokous

EU; Epävirallinen työ- ja sosiaaliministerikokous 3.-4.5.2023, Tukholma

Ruotsin pj-kauden epävirallinen EU-työllisyys- ja sosiaaliministerikokous järjestettiin 3.-4.5.2023 Tukholmassa. Suomea kokouksessa edusti sosiaali- ja terveysministeri Hanna Sarkkinen. Kokouksessa oli kaksi temaattista keskusteluaihetta; 1) Miten ehkäistään osaamisen ja työpaikkojen kohtaanto-ongelmia murroksessa, 2) Miten mahdollistaa kestävä sosiaaliturva demograafisen siirtymän valossa. Puheenjohtajamaata Ruotsia edustivat ministerit Johan Pehrson (työ- ja intergraatio), Anne Tenje (ikääntyneet ja sosiaaliturva) ja Pauliina Brandberg (tasa-arvoministeri, varatyöministeri). Myös Islanti ja Norja olivat ministeritasolla edustettuina.

Keskusteltaessa osaamisen ja työpaikkojen kohtaanto-ongelmien ratkaisemisesta Eurooppalaisen osaamisen vuoden 2023 julistaminen sai kiitosta aiheen nostamisesta esiin. Keskusteluissa pääaiheena ja huolena oli miten saada erilaisille, eri ikäisille ihmisille oikea osaaminen, jotta työelämään päästään kiinni ja pystyään siellä pitkään, riittävän tyytyväisinä ja hyvinvoivina ja tullaan kohtuullisesti toimeen työstä saatavalla palkalla.

Hyvinvointivaltion ja sosiaalisen suojelun tulevaisuutta pohtineen korkeantason ryhmän raporttia koskevissa keskusteluissa todettiin mm., että raportin suositusten on tarkoitus tukea Euroopan sosiaalisen pilarin toteutusta sekä tukea, uudistaa ja vahvistaa kansallisia järjestelmiä. Raportin pääviestit ovat sosiaaliset investoinnit, oikeudenmukaisuus ja elämänkaariajattelu. Sosiaalisen suojelun järjestelmien kestävä rahoitus on avainasemassa. Verot ovat yksi keino, mutta talouden pitää olla vahva. Inhimillinen pääoma on tärkeää taloudelle, koska hyvinvointi luo kestävää taloutta ja kestävä talous luo hyvinvointia. Sosiaalinen ulottuvuus on tärkeä EU:n painopistealue. Sosiaalisen ulottuvuuden toimet lisäävät unionin hyväksyttävyyttä kansalaisten keskuudessa.

Ruotsin pj-kauden epävirallinen EU-työllisyys- ja sosiaaliministerikokous järjestettiin 3.-4.5.2023 Tukholmassa. Suomea kokouksessa edusti sosiaali- ja terveysministeri Hanna Sarkkinen. Kokouksessa oli kaksi temaattista keskusteluaihetta; 1) Miten ehkäistään osaamisen ja työpaikkojen kohtaanto-ongelmia murroksessa, 2) Miten mahdollistaa kestävä sosiaaliturva demograafisen siirtymän valossa. Puheenjohtajamaata Ruotsia edustivat ministerit Johan Pehrson (työ- ja intergraatio), Anne Tenje (ikääntyneet ja sosiaaliturva) ja Pauliina Brandberg (tasa-arvoministeri, varatyö-ministeri). Myös Islanti ja Norja olivat ministeritasolla edustettuina.

Keskustelu 1: Miten ehkäistään osaamisen ja työpaikkojen kohtaanto-ongelmia murroksessa

Isäntämaan avauksessa päivän teemoihin korostuivat Euroopan yhteiset haasteet liittyen erityisesti demografiseen muutokseen, työvoimapulaan, Venäjän hyökkäyssodan seuraksiin, kaksoissiirtymään ja

ilmastonmuutokseen. Jäsenmaiden yhteistyötä tarvitaan näiden asioiden ratkomiseksi Euroopan kilpailukykyä tukien.

Keskusteltaessa osaamisen ja työpaikkojen kohtaanto-ongelmien ratkaisemisesta Eurooppalaisen osaamisen vuoden 2023 julkistaminen sai kiitosta tärkeän aiheen nostamisesta esiin. Keskusteluissa pääaiheena ja huolena oli miten saada erilaisille, eri ikäisille ihmisille oikea osaaminen, jotta työelämään päästään kiinni ja pystyään siellä pitkään, riittävän tyytyväisinä ja hyvinvoivina ja tullaan kohtuullisesti toimeen palkalla.

Komission varapuheenjohtaja (demokratia ja demografia) Dubravka Suica nosti puheenvuorossaan esiin harmaantuvan Euroopan vähentyvän työväestön. Tärkeä painopiste on lasten ja nuorten ja koulutukseen panostaminen ja nuorten nopean työelämään pääsyn varmistaminen. Erittäin tärkeää olisi myös saada naisten käyttämätön reservi EU:n työvoimaan mukaan. Tämän lisäksi täydennys ja uudelleen kouluttautuminen on avainasemassa ja se että ihmiset jaksavat pitkään töissä. Ikäsyrjintä on kitkettävä ja vanhempien työntekijöitä pitää osata arvostaa ja heidän osaamistaan kehittää. Euroopassa 55-64 työllisyys onkin lisääntynyt viime vuosina.

Komissaari Nicolas Schmit (työ ja sosiaaliset oikeudet) nosti esiin kohtaamattomuusongelman aiheuttaman työvoimapula yrityksille, joka on suuri uhka Euroopan kilpailukyvylle, modernisaatiolle ja kaksoissiirtymälle. Työvoimapulaan liittyy demografisia syitä, mutta useissa jäsenmaissa on samalla myös korkea työttömyys. On tärkeää saada naiset mukaan työmarkkinoille. Lisäksi on madallettava kynnystä osatyökykyisten, vammaista ja nuorten pääsyyn työmarkkinoille. Euroopassa on olemassa vielä käyttämätöntä työvoimareserviä, joita inkluusiivisemmat työmarkkinat voisivat saada käyttöön. Toimenpiteitä, joita voidaan tehdä: koulutusjärjestelmiä on sopeutettava työmarkkinoiden muutoksen, lapsille ja nuorille pitää opettaa uusia taitoja liittyen teknologiaan. Puolella EU:n työvoimasta ei ole tarvittavia digitaalisia taitoja. Ihmisiä pitää tukea vaihtamaan tarvittaessa tehtäviä tai sektoria. Vähentämällä taitopuutetta vastataan työvoimapulaan.

MEP Dragos Pislaru, EP työllisyysvaliokunnan puheenjohtaja totesi, ettei osaamisen korostaminen ei ole uutta, mutta tilanteen kiireellisyys on. Työ- ja sosiaalipolitiikka ovat nyt erittäin tärkeitä kilpailukyvylle. Koulutuksen merkityksen nousu ja ihmisiin investoiminen ovat tärkeitä. Jos lapsiin ja nuoriin ei nyt investoida, niin ongelmat tulevat olemaan vielä suurempia. Sekä EU-tason että kansallisia toimia tarvitaan.

Veronique Willems, PK-yrityksiä edustava SME United toi esiin, että on haitallista puhua korkeakoulutuksesta, koska se implikoi, että muu koulutus on alempaa. Tulisi puhua akateemisesta ja muusta koulutuksesta esim. ammatillisesta sen mukaan mistä on kyse.

Esther Lynch, pääsihteeri, ETUC totesi, että koulutus tulisi nähdä investointina, ja merkitä se myös näin yritysten kirjanpitoon. Tulisi tukea työntekijöitä, jota haluavat kouluttautua. Aika ja raha määrittävät kuka saa koulutusta. Usein ne, jotka eniten tarvitsisivat koulutusta eivät sitä saa. Jos töiden laatu ja olosuhteet ovat huonot, ihmiset eivät pysy sektorilla. Palkka ei takaa pysyvyyttä. Käytti esimerkkinä kokin ammattia ja koulutusta. Eurooppa on ihmisiä varten, tarkoituksena tarjota työtä ja hyvinvointia.

Heinz Koller, ILO: Päivän aihe pyrkii vastaamaan monimuotoisiin haasteisiin, joita muuttuva maailma ja työelämä aiheuttavat. Osaamisen vahvistaminen ja koulutusta vastaavan työn löytäminen on tärkeää, mutta liian harvoille mahdollista. Korkean tulotason maissa työvoimasta 60% löytävät osaamistaan vastaavaa työtä. Alemman tulostason maissa se on vielä haastavampaa. ILO on tekemässä yhdessä OECD:n kanssa OECD:n alkuperäisen selvityksen pohjalta yhteistä ”Skills for jobs”-hanketta. ILO julkaisee kesäkuussa sosiaalisten oikeuksien (social justice) globaalikoalition ja toivoo siihen EU:n tukea.

Social Platformin Piotr Sadowski toivoi inklusiivisuutta harjoittelupaikkoihin. EU:lla on jo instrumentteja tukea nuorten vaihtoa ja harjoittelua, mutta vielä tulisi lisätä keinoja niille, jotka ovat jäämässä ulkopuolelle. Euroopan osaamisen vuosi on tärkeä, jotta ihmisten osaaminen ja koulutus, mutta myös elämäntaidot ja osallistuminen yhteiskuntaan vahvistuisivat.

Jäsenmaiden puheenvuorot:

Jäsenmaiden puheenvuoroissa toistui huoli työvoimapulan ja osaamiseen liittyvän kohtaanto-ongelman uhkasta kilpailukyvylle. Tähän auttaa muiden toimien ohella erityisesti osaamisen täydentäminen, vahvistaminen ja uudistaminen. Lisäksi esille tuotiin useaan otteeseen riittävän palkan lisäksi työn laatu ja työolosuhteet, jotka vaikuttavat työssä pysymiseen ja jaksamiseen. Työmarkkinoilla tarvitaan kaikkia ja siksi työmarkkinoiden tulee olla entistä inklusiivisempia.

BE: Euroopan osaamisen vuosi on tärkeä. Belgiassa on menossa useita EU:n rahoittamia hankkeita liittyen koulutukseen, työmarkkinoille pääsyyn, taitojen päivittämiseen, työolojen parantamiseen ja työmarkkinoiden inklusiivisuuteen. **RO**: Sosiaalinen koheesio on Euroopan selviämiselle tärkeää. **SLO:** Osaaminen ei ole kaikilla sektoreilla ongelma. Terveys ja hoitosektorilla palkat ovat liian alhaisia, joten ihmiset eivät pysy siellä töissä. On vaikea ennustaa mitä tarvitaan tulevaisuudessa ja mitkä taidot eivät ole enää tarpeen. Miten voimme saada ihmisille oikean asenteen, jotta he voivat sopeutua muutoksiin esim. tekoälyn vaikutuksiin työmarkkinoilla. **LT**: Ukrainan pakolaisia on tärkeä kouluttaa, jotta integroituvat ja saavat töitä. Ukrainalaisten kouluttaminen tukee myös maan jälleenrakennusta. Euroopan oltava itsenäinen ja riippumaton epädemokraattisista maista taloudellisesti. Suomi nosti esiin kaikille kuuluvan oikeuden elinikäiseen oppimiseen ja osaamisen täydentämiseen. Eurooppalainen osaamisen vuosi nostaa tärkeää aihetta esille. **FI:** kertoi toimista tukea elinikäistä oppimista, työssä jaksamista ja työmarkkinoiden inklusiivisuutta.

Komissaari Nicolas Schmit totesi, että sosiaalinen kestävä kehitys on entistä tärkeämpää. Taitojen kehittäminen ja halua oppia ovat tärkeitä. G7 kokouksessa Japanissa inhimilliseen pääomaan investointi oli pääteema, jota ilman ei ole innovaatioita eikä kilpailukykyä. Life long learning on tarjolla liian kapealle joukolle monessa maassa. Ne joilla on hyvä koulutus, kouluttautuvat lisää ja ne joilla olisi iso tarve eivät saa koulutusta. Potentiaalinen työvoimareservi olisi kuitenkin juuri näissä ihmisissä. Hyvät ja turvalliset työolosuhteet ovat tärkeä kysymys, palkan ohella. Ruotsi järjestää korkean tason työterveys ja –suojelu kokouksen 15.-16.5., jossa käsitellään tähän liittyviä tärkeitä aiheita.

Keskustelu 2: Miten mahdollistaa kestävä sosiaaliturva demograafisen siirtymän valossa

Puheenjohtajamaa Ruotsi alusti kertomalla jäsenmaiden yhteisistä haasteista, joita korona ja Venäjän hyökkäyssota ovat voimistaneet. Euroopan komission asetti marraskuussa 2021 korkeantason työryhmän, jonka tehtävänä oli esittää keinoja, joilla sosiaalista suojelua ja hyvinvointivaltiota voitaisiin vahvistaa sekä kansallisella että Euroopan tasolla. Työryhmän raportti on keskustelun pohjana. Keskustelussa on lisäksi tarkoitus vaihtaa tietoja kansallisista suunnitelmista ja ratkaisuista.

Eurooppa harmaantuu ja erityisesti eläkejärjestelmien kestävyys ja riittävät eläkkeet kaikille, erityisesti naisille, joilla usein lyhyemmät työurat, on ongelma. Uudistuksissa tarvitaan sukupolvien välistä solidaarisuutta. Täytyy muistaa, että sosiaalisen suojelun ja eläkejärjestelmät ovat kansallisia. EU:lla on erilaisia keinoja seurata maiden sosiaalista tilannetta mm. eurooppalainen ohjausjakso seuraa eläkkeitä ja työllisyyttä. Sosiaalisen Euroopan vahvistamiseksi on tehty useita EU-aloitteista kuten hoivastrategia, pitkäaikaishoitosuositus ja Barcelona-tavoitteet liittyen varhaiskasvatukseen. Euroopassa hoitotyötä tekevistä 90% on naisia. Euroopassa yli 8milj. ei käy ansiotyössä mm. johtuen hoidonpuutteesta lapsille tai vanhuksille. Iso menetys työmarkkinoille.

Komissaari Schmid: Korkeantason ryhmän raportin on tarkoitus tukea Euroopan sosiaalisen pilarin toteutusta. Tarkoitus on tukea, uudistaa ja vahvistaa kansallisia järjestelmiä. Korona teki selväksi, että sosiaalinen koheesio, sosiaalinen suojelu kuten inklusiiviset politiikat, asuminen ym. ovat laajasti merkityksellisiä talouksillemme. Tokiossa huhtikuussa 2023 järjestetyssä G7 tapaamisessa maat eivät puhuneet vain demokraattisista oikeuksia vaan he nostivat esiin sosiaalisen ulottuvuuden ja sosiaaliset oikeudet. Sosiaaliset investoinnit ovat tärkeä taloudelle. Korkeantason ryhmän raportin pääviestit ovat sosiaaliset investoinnit, oikeudenmukaisuus ja elämänkaariajattelu. On huolestuttavaa, jos puolet EU

kansalaisista pitää yhteiskuntajärjestelmiä epäoikeudenmukaisina. Meidän pitää vahvistaa oikeudenmukaisuutta ja yhdenvertaisuutta.

GapMinder-tutkimuskeskuksen Anna Rosling-Rönnlund piti kiinnostava esityksen, jossa osoitettiin kuinka vääriä tietoja ja uskomuksia ihmisillä on maailmasta ja toisista maista. Asiat ovat usein luultua paremmin ja positiivista kehitystä on tapahtunut ja on syytä olettaa, että keksimme ratkaisuja nykyisiinkin polttaviin ongelmiin. Tieto ja data ei näytä vaikuttavan käsityksiin ja paljon raportteja tuotetaan, joita kukaan ei ehdi lukea. Olemme yleensä hyvin väärässä, johdonmukaisesti väärässä, ajattelemme stereotyyppisesti ja olemme pessimistisempiä kuin olisi ehkä syytä olla.

Anna Diamantopoulou, korkeantason komitean puheenjohtaja esitteli raportin lyhyesti. Hän aloitti korostamalla, sosiaaliturvan kestävän rahoituksen tärkeyttä. Raportissa lähtökohtana on elämänkaariajattelu eli mahdollisten riskien tunnistaminen ja niissä tukeminen eri vaiheissa elämää. Raportin 21 suositusta on ryhmitelty 6 temaattiseen alueeseen. Varhaislapsuuteen ja nuoruuteen pitää satsata voimakkaasta. Erityisesti Diamantopoulou nosti esiin nuoret ns. sukupolvi Z:n jotka ovat diginatiiveja, mutta joilla mielenterveys ja psykologiset haasteet ovat merkittävässä osassa. Totesi, että työryhmä koostui pääosin yliopistoiden ja tutkimuslaitosten tutkijoista, jotka ovat valmiina tulemaan keskustelemaan jäsenmaihin raportista.

Sosiaalisen suojelun komitea SPC:n Rute Guerra: Demografiseen muutokseen on välttämätöntä vastata kestävällä tavalla. Sosiaaliturvajärjestelmiä pitää uudistaa ja reformien pitäisi ottaa ihmisen erilainen tuentarve eri elämäntilanteissa huomioon.

Pjotr Sadowski. Social Platform kiitti työryhmää kiinnostavasta raportista. Korosti tärkeitä raportin suosituksiin liittyviä EU-aloitteita kuten esim. vähimmäistulodirektiivi, Worklife balance-direktiivi. Totesi riittävien palkkojen ja riittävien eläkkeiden olevan avainasemassa kestävissä uudistuksissa.

BE: Demografinen muutos on odotettua isompi. Panostaminen varhaislapsuuteen ja elinkaari-malli ovat ainoa keino taata kestävä eläke- ja terveyspolitiikka. Euroopan sosiaalisessa pilarissa nämä kaikki ovat mukana, siksi pilarin toimeenpanoa on jatkettava ja vahvistettava. Ihmisiä pitää rohkaista ja tukea olemaan pidempään töissä. Eläkejärjestelmien pitää tukea joustavasti työurien pidentämistä. Active aging on tärkeää. Sekä nuorten että vanhojen taitoja ja osaamista on tuettava ja uudistettava.

FI: kertoi eläkeuudistusten vaikuttaneen eläkeiän nousuun. Työssä jatkamista ja jaksamista mahdollisimman pitkää tuetaan erilaisin keinoin. Mielenterveyden merkityksen ymmärtäminen ja muutokset asenteissa tärkeitä. Kansallisella ikäohjelmalla valmistellaan yhteiskuntaan, joka on varautunut demograafiseen muutokseen. EU:n kansalaiset toivovat lisää sosiaalista Eurooppaa, siksi sosiaalisen pilarin tavoitteiden toimeenpano on erittäin tärkeää.

Kokonaisuudessa iltapäivän keskustelun otsikoinnissa tehty rajaus ikääntyneisiin kapeutti keskustelua eläkekeskustelun suuntaan. Puheenvuorot olivat osin päällekkäisiä aamupäivän keskustelun kanssa ja liittyivät työvoimakysymyksiin ja työurien pidentämiseen. Maat kertoivat toki myös esimerkkejä kansallisista toimista uudistaa palveluita ja tukia. Kaikki ottivat raportin suositukset hyvin vastaan. Maahamuutosta ei puhuttu.

Komisaari Schmid totesi lopuksi päivän molempien aiheiden olevan vahvasti linkittyneitä. Voidaan myös olla toiveikkaita, sillä paljon on jäsenmaissa tekeillä. Sosiaalisen suojelun järjestelmien pohja on muutoksessa kun demografia muuttuu. Hoitosektoria on innovoitava ja muutettava uusien tarpeiden mukaan. Euroopan kestävä kilpailukyky on tavoitteena, kestävä tuottavuus. Korkeantason ryhmän raportissa keskustellaan siitä, miten voidaan rahoittaa sosiaalisen suojelun järjestelmät. Verot ovat yksi keino, mutta talouden pitää olla vahva. Inhimillinen pääoma on tärkeää taloudelle. Hyvinvointi luo kestävää taloutta ja kestävä talous luo hyvinvointia. Sosiaalinen ulottuvuus on tärkeä EU:n painopistealue. Sosiaalisen ulottuvuuden toimien tulisi lisätä unionin hyväksyttävyyttä kansalaisten keskuudessa.

Suomen edustajat

STM: Jiri Sironen, erityisavustaja; Pasi Korhonen, kansainvälisten asioiden johtaja; Satu Leino, neuvotteleva virkamies

Asiakirjat
Kokouskutsun mukaiset